

A kis kavics

Szabálytalanságok tanulságok nélkül

2.

Egy furcsa eset

Az 1900-as évek vége felé, az egyik rendhagyóan forró nyáron furcsa eset történt a városban. Mindenki meg volt győződve arról, hogy a hátborzongató történés háttérében nem a szélsőséges időjárás áll, noha mindenki igyekezett arra fogni, azzal magyarázni, hanem sokkal inkább a város megváltozott élete, a darabjaira hulló közös emlékezet, ami egy adott terület lakóit közösséggé alakítja. A közös emlékezet nem azért hullott darabjaira, mert a város belső szerkezete ezt így diktálta volna, sokkal inkább az utolsó balkáni háború rezgései és következményei hatottak, amit egyszerűen csak durvaságnak nevezhetünk, a finom porral belepett és álmos várost ellepő durvaság elképesztő méretével. Ami azt illeti, engem teljesen elbizonytalanítottak a történések, a gimnázium vége felé közeledett, nekem a felvételire kellett készülnöm, történelemre nem volt könnyű bejutni, de valahogy nem akarózott tanulni, ilyesmit azelőtt sohasem tapasztaltam, inkább töltöttem volna minden időmet a színházban, akkoriban sokan vendégszerepeltek, furcsa színházi világok tárultak fel, mintha leképeznék a zajló világot, a tőlünk nem messze mindennapossá váló halált és az éjszakáinkban ropogó fegyvereket. Amiknek különben semmi céljuk nem volt, úgy értem, nem ölték meg a golyók senkit a városban, csak ettől egyesek faszább gyerekek érezték magukat.

A könyvtárban is sokat üldögéltem, mert nemcsak a fölvételre kellett készülni, hanem érettségi dolgozatot is kellett írni, amihez szintén nem sok kedvem volt, egyáltalán: nem tudok felidézni semmi olyant, amihez kedvem lett volna, a színházat kivéve, az olyan volt, mintha kiléptem volna a valóságból. Csak az zavart, hogy előtte be sem léptem egy másik valóságba, abba, amiről elképzeltem, hogy végzős gimnazistaként majd feltárul

előttem. Olyan volt, mintha kiraboltak volna álomban. A könyvtárban a régi újságokat lapoztam, valami összefüggésfelét próbáltam találni a város társadalmi alakulása és kulturális életének fejlődése között, ami meglehetősen bizarr feladatnak tűnt, mert közben a város a szó legszorosabb értelmében eltűnt körülem, a pompeii láva sem volt több, csak látványosabb. És az ellenkezőjéről senki sem akart meggyőzni, a tanáraink sem, ők is csak lézengtek a régi falak között, sápadtak voltak és fáradtak, de lehet, hogy őket inkább a háztartási számlák nyomasztották, nem a város széthullása, mert fizetést nem nagyon kaptak, így éjszaka, délelőtt, délután, vagyis mindig, amikor nem voltak óráik, kénytelenek voltak benzint és alkoholt csempészni.

Nagyon forró volt az a nyárelő, állítólag soha azelőtt ilyen hirtelen és kitartó meleg nem fordult elő, noha a Dél-Alföld, ahová mi is tartozunk földrajzilag, mindig is a legmelegebb vidéknek számított. Ezt tudományosan is alátámasztották a kutatások. És a meteorológia tudománya nem játék, abban rengeteget számít a fizika, matematika, vagyis a megbízható tudományok. Ezekben én soha nem jeleskedtem, Léni, jobban tennéd, ha színház helyett a kétismeretlenesekkel foglalkoznál, mondta a matektanárom, aki nem volt félelmetes, viszont a fizikatanárnő, az borzalmas volt, Kozma, maga teljesen reménytelen, remélem semmi olyannal nem foglalkozik majd az életben, aminek a legcsekélyebb köze van az észhez. Magamban azt gondoltam, egészen nyugodtan megbaszódhatna a tanárnő, amennyiben a rengeteg esze ezt lehetővé tenné, de szólni egy árva szót sem szóltam, mert akkoriban még – a városban és az életünkben zajló dolgok ellenére – hittem abban, hogy normális életem és jövőm lesz, kár volna tönkretenni.

Hazánk éghajlatának leírásához, számszerű jellemzéséhez hosszú sorozatú és sok elemre kiterjedő meteorológiai adatbázis szükséges. A kezdetben hőmérséklet- és csapadékmérésekre alapozott időjárás-megfigyelések Magyarországon a 18. században indultak meg elsőként Sopronban, Eperjesen és Késmárkon. A rendszeres műszeres mérések 1781-ben kezdődtek, amikor a Mannheimben működő Societa Meteorologica Palatina által létesített európai megfigyelőhálózat egyik állomásaként Buda is bekapcsolódott az első nemzetközi s a korábnál már komplexebb meteorológiai adatgyűjtésbe.

1850-ben az akkori Magyarországon az osztrák központi meteorológiai intézet szervezésében öt időjárás-figyelő állomás (Buda, Selmecbánya, Pozsony, Nagyszében és Brassó) működött, majd 1870-ben, amikor megalakult az önálló magyar meteorológiai intézet, számuk 42-re emelkedett. Az ezt követő 15 évben a hazai meteorológiai állomások száma gyorsan gyara-

podott. 1885-ben már 230 helyen működött állomás, amelyből 50 csapadékmérési adatokat szolgáltatott, míg a többi 180-on több éghajlati elemre kiterjedő adatgyűjtés folyt. E megfigyelések alapján a 19. század második felében egyre-másra jelentek meg az ország éghajlatát leíró munkák.

Az 1890-es évektől az időjárással kapcsolatos észlelések köre tovább bővült. Különböző mérőműszereket helyeztek el az állomásokon, sőt négy obszervatórium is létesült (Ógyalla, Kalocsa, Temesvár, Zágráb), ahol már részletes mérési programok folytak. Abban az évtizedben indult meg a hóvastagság, a szél, a napfénytartam és a csapadékmennyiség mérése is. Továbbra is gyorsan gyarapodott a megfigyelőhelyek száma: 1900-ban már 765, 1910-ben pedig 1426 meteorológiai állomás működött a történelmi Magyarországon. Méréseik több évtizedes adatbázisára és az addig megjelent monográfiákra támaszkodva írta meg Róna Zsigmond a *Magyarország éghajlata* című könyvet (1909), amely több évtizeden át határkövet jelentett a hazai éghajlatkutatás történetében.

A trianoni békeszerződést követően (1920) az új országhatárokon belül 320-ra csökkent a meteorológiai állomások száma. Közülük 55 volt klímaállomás és 265 csapadékmérő hely. A két világháború közötti évtizedekben az összezsugorodott országterületen újból megkezdődött a megfigyelőhálózat bővítése, ami a második világháború után sem fejeződött be.

Ezt a cikket valamelyik szabad polcon heverő újságban találtam, a mi könyvtárunk remek hely volt abból a szempontból, hogy sohasem tartottak benne túl nagy rendet. Unalmamban olvastam el, de nagyon érdekesnek találtam, sőt, egyenesen elvarázsolt a cikk, be is másoltam egy francia kockás füzetbe, amit akkoriban kezdtem arra használni, hogy idézeteket gyűjtsék belé, lejegyezzem a kedvenc verseimet. Azért varázsolt el, mert olyan érzésem támadt tőle, hogy jobban magába foglalja az elmúlt idóket és életeket, mint bármely regény vagy történelemkönyv, ebbe a társadalomtörténettel foglalkozókat is beleértve, azt az új irányzatot, amit felénk akkoriban fedeztek fel és az volt a lényege, hogy újraírják a történelmet egy egészen új szempontból, a padlások titkai felől – legalábbis nekem akkor így magyarázta a muzeológiatanárom, aki történész is volt. A padlásokon rejlő tárgyak, könyvek, feljegyzések és a szóbeli visszaemlékezések által a városok új történetét kezdték írni, ami sajátos megközelítést tett lehetővé, mert a tények és történések objektív szemlélete mellé felsorakoztatta a szubjektív módon felhalmozódott tárgyi, írásos és szóbeli emlékeket is, persze tudományos módszerek által feldolgozva.

Na, mindegy, ezt akkoriban nagyon komolyan vettem, fel is mentem a padlásra, ott akadtam rá például a *Bors és fahéj* című kötetre, amiről ki-

derült, hogy az egyetlen könyv, amit apám olvasott – saját állítása alapján, ami természetesen hazugság volt, de ez gondolkodóba ejtett, mert hogyan lehet tudományos módszerrel kiszűrni a hazugságot, vagy ami még rosszabb, mi van akkor, ha a tények, adatok, összefüggések, amiket történelemből tanulunk, ugyanolyan hazugságokra alapulnak, mint amilyent apám benyomott nekem, szórakozásból. Ebben a helyzetben, meglehetősen kétségbeejtő helyzetben, hiszen a választott pályámba vetett hitem ingott meg, akadtam rá a meteorológiáról szóló cikkekre. És akkor szinte biztos voltam abban, hogy ez nem csak komoly, ám értelmetlen, mondhatom, önmagában és önmagáért létező tudomány, hiszen amit a híradó végén időjárás-előrejelzésként mondanak, az vagy úgy lesz, vagy pont nem, az pedig, hogy száz éve hogyan volt az évnék ebben a szakában, egyáltalán nem számít. Csak mint érdekesség, akár a rádió reggeli adásában elhangzó „ezen a napon történt”-egyveleg. Viszont igenis használhatóak ezek a visszamenőleg meglévő adatok a történelemnek abban az újszerű irányzatában, a padláskutatásban. Aki hozzájut az időjárási adatokhoz, az sokkal nagyobb biztonsággal tudja értékelni egy város életében bekövetkező változásokat is. Mert ha rendkívül esős volt egy év és kirohadt az összes búza, akkor logikus, hogy megnő a kártyán elvesztett birtokok száma, és ezzel párhuzamosan az öngyilkossági statisztikák is emelkedő tendenciát mutatnak. Biztos voltam abban, hogy ez járható út, ha nem is az érettségi dolgozatomban, de a későbbiekben jól fel tudom majd használni, amennyiben nem akarok színházi előadásokkal foglalkozni. Az érettségire készülve, a régi újságokat lapozgatva nagy élményem volt Blaha Lujza, Kabos Gyula vendégszerepléséről szóló minden hírlapi tudósítás.

Nagyon sok kételyem és tervem volt egyszerre, párhuzamosan futottak a fejemben, de mindegyiknek a háttérben egyetlen szándék volt, kiküszöbölni a hazugságot. Kiszűrni a hazugságokat, leleplezni, mint apámat, sorolva a könyveket, amiket olvasott, büszkén figyelni a reakcióját. Ami egyébként nem volt nagy valami, megvonta a vállát és annyit mondott, nem számít. A kérdés az, hogy miért mondtam, amit mondtam. De ezzel nem volt időm foglalkozni, reggelente terveim és céljaim voltak, talán a kávé illata vagy a napsütés tette. Nem tudom, de a mai napig elő szokott velem fordulni a reggeli kávé közben, amikor a madaraktól vagy a reggeli naptól olyan erősnek érzi magát az ember, hogy tervei és céljai lesznek.

Közben pedig izzadtam, akár egy ló, hihetetlenül forró és száraz nyárelő volt. Sokat fújt a szél is, szerintem sirokkó lehetett, megbolondult tőle az ember, sajgott a feje és minden csontja, még a varratok is a koponyáján. Nem szerettem ezt a meleget, úgy értem, nagyon élveztem volna még a fejfájás ellenére is, mert szeretem és bírom a meleget, csak rendkívül

izzadós fajta vagyok, és ez nagyon ocsmány. Ha nem fehérben vagy feketében voltam, a hónaljам környéke percek alatt átnedvesedett. Volt egy lila blúzom, az percek alatt mélylilára, püspöklilára színeződött a karom környékén, de nemcsak a hónaljамnál, hanem majdnem a derekamig, végig a blúz két oldalán hatalmas püspöklila foltok terjengtek, a hátamon is egy hosszúkás pecsét, a mellem alatt is, gyakorlatilag merő víz volt a blúz és benne én. Persze ha fehérben vagy feketében voltam, akkor is csuromvizes voltam, de nem látszott. És az, amit nem lehet látni, egészen más. Undorító volt így élni, a testem fürdött a sós verítékben, az arcom pedig száraz volt, akár egy száraz tó. Száraz tónak nedves partján, döglött béka kuruttyol. Nagyjából így foglalhatom össze, hogyan éreztem magam azokban a forró hónapokban, és akkor még hol volt augusztus, amikor a furcsa eset történt. Kuruttyoltam, akár egy döglött béka, arcom száraz tó, testem a nedves partja. És semmit nem lehetett tenni ellene, ahogyan csorgott a víz a testemen, attól kirázott a hideg, lúdbőrössé vált a testem és furcsa, lágy érzések kerítettek hatalmukba, amikről egyáltalán nem is akartam tudomást venni. Volt egy magas fiú, egyébként birkózó, ez önmagában elég érdekes volt, mert minden birkózó, akit csak a városban ismertem, úgy értem látásból, egytől egyig alacsony volt és szakközépbe járt, ha egyáltalán. Sokan közülük nyolcadik után munkába álltak, és szabad idejükben a zsákolásból maradt erejükkel birkózni jártak, füleik tépett, cakkos, begyógyult sebhelyek voltak. Olyannak tűntek, mint egy sebhely. Homlokuk is alacsony volt, úgy látszik, ez olyan birkózós-boxolós jellemző. De az a magas fiú nem ilyen volt, a füle elképesztően szép, nem a kicsisége, hanem a hibátlanúsága tette széppé, hogy nem engedte gyűrni-csavarni, vagy olyan ügyes volt, hogy el sem jutottak a füléig, nem tudom, soha nem láttam a birkózószőnyegen. És korábban gimnazista volt, még emlékeztem is rá, vagy a folyosón láttam a fényképét. Ettől a fiútól nemcsak úgy lettem lúdbőrös, mint a testemen folyó izzadságtól, hanem különösen, mintha szelek járnák át a testem. Sajnos észre sem vett, úgy járt egy lánnyal, hogy szét sem nézett. Mindez nem tette könnyebbé azt a nyárelőt, a pénztelenséggel, az éjszakában ropogó fegyverekkel, a tankoktól felmárt úttesttel. A hiányzó tanárokkal, akik tartalékosként tűntek el a tanáriból. Olyan volt, mintha a testem külön életet élt volna, viháncolt volna a verítékben, miközben csonttá kellett volna száradnia. Olyannak láttam magam, mint Karcsi volt, aki a halotti torokon vicceket mesélt, szerinte nem tahóságból, hanem oldani akarta a hangulatot. Másfelől viszont olyan érzése is volt, mint amikor egy nagybeteg elpanaszolja a baját, és a másik elragadja tőle a szót, hosszan ecseteli, hogy a melegtől állandóan pattanás nő a bugyija korcánál, és mennyire zavarja. A nagybe-

teg a város volt, azt hiszem, így éreztem, de lehet, hogy ezt csak visszafelé gondoltam, amikor bekövetkezett az a furcsa eset.

A szelek lassan támadtak fel, és észre sem lehetett venni, mikor állandósultak, valahogy egyszerre váltak a mindennapok részévé, eleinte még rácsodálkoztak az emberek, nagyon furcsa volt, errefelé tavasszal fújtak a böjti szelek, aztán elcsendesült a határ, ellágyult a táj. Sirokkószerű szél volt, legalábbis ezt mondta mindenki, szerettük volna megkérdezni a földrajztanártól, de ő a határ túloldalán volt. Nagyon sokáig nem merem senkitől megkérdezni, lehetséges-e errefelé a sirokkó, Afrika lehelete. Az évek azt mutatták, noha ebben biztosan nincs semmi következetesség, úgy értem, attól, hogy mérik, mennyi eső esik évente vagy az év bizonyos szakában, még nem számítható ki, hogyan fog alakulni a következő év, aszályos lesz-e vagy ellenkezőleg, az időjárásban – és ebbe a szél is beletartozik – csak a bizonytalanság a biztos. A változékonyság. Azt mutatták az évek, hogy amikor a várost eléri a sirokkó, mintha Afrika sötét és terhes természete telepedne ide, furcsa események történnek.

Anyám azt mondta, hogy a változékonny időjárás kedvezőtlenül hat. Ezzel inkább engem akart megnyugtítani meg biztos saját magát is, mert már nem lehetett legalább részben nem venni tudomást azokról a dolgokról, amik a városban történtek. Az után a furcsa esemény után különösen nem. Akkor már jócskán benne jártunk a nyárban, az állandósult szél borzolta az idegeket és a fákat, én nem csináltam semmit, csak hevertem a leeresztett redőnyök mögött és olvastam, Karen Blixen regényét, mert azon a nyáron vetítették a filmet a nyári moziban, és borzasztóan megtetszett nekem. Bemásoltam egy rövidebb részt a francia kockás füzetembe.

Megtaláltuk a megjelölt kávésorokat, egy pillanatra megálltunk, majd egymás után elindultunk közöttük. Lábunkra mokaszint húztunk, nem ütöttünk zajt. Az izgalomtól reszketés fogott el, nem mertem közel menni Danyshez, nehogy észrevegye és visszaküldjön, de nagyon lemaradni sem mertem, mert bármelyik pillanatban szüksége lehetett a lámpára. Mint később rájöttünk, az oroszlánok már jártak a dögnyél. Amikor meghallottak vagy megszagoltak bennünket, egy kicsit odébb mentek, be a cserjék közé, hogy megvárják, míg elhaladunk mellettük. Valószínűleg azért, mert úgy találták, túl lassan lépkedünk, az egyik mélyen, rekedten felmordult nem sokkal előttünk és jobbra. Olyan halk volt, hogy abban sem lehattunk biztosak, hallottunk-e egyáltalán valamit. Danys megtorpant, és anélkül, hogy hátrafordult volna, megkérdezte: – Maga is hallotta? – Igen – feleltem. Továbbindultunk, és a rekedt morgás megismétlődött, ezúttal már egyenesen a jobb oldalunkon. – Gyűjtsa meg a lámpát – szólott rám Danys. Ez nem volt olyan könnyű, Danys ugyanis jóval magasabb volt nálam, s

nekem a válla fölött a puskájára, valamint a puska elé is kellett vetítenem a fényt. Amint bekapcsoltam, az egész világ hirtelen vakítóan megvilágított színpaddá változott, a kávéfák vizes levelei fénylettek, a földön egyenként kirajzolódtak a rögök. [...] Amikor a lövés közvetlenül mellettem eldőrdült, készületlenül ért, hirtelenében azt se tudtam, mit jelent, mintha mennydörgés lett volna, mintha egyszeriben én magam kerültem volna az oroszlán helyébe. Úgy vágódott el, akár egy kődarab. – Tovább, tovább azt a fényt! – kiáltotta Danys. Odébb fordítottam a lámpát, de a kezem úgy reszketett, hogy a fénykör, amely most az egész világot fogva tartotta, s amelynek én parancsoltam, szinte vitustáncot járt. Hallottam, ahogy Danys felnevet mellettem. – A lámpamunka annál a második oroszlánál kissé retyketeg volt – mondta később. A vitustánc közepén azonban ott volt a második oroszlán, már távolodott is tőlünk, félig eltakarta egy kávécserje. Amint a fény utolérte, hátrafordította a fejét, és Danys lőtt. Kizuhant a körből, de felkelt és újra belekerült, felénk pördült, és épp amikor a második lövés felcsattant, hosszú, dühödt hörgés tört elő a torkából. Afrika egy másodperc alatt végtelenül nagyra nőtt, Danys és én pedig, akik rajta álltunk, mérhetetlenül kicsivé zsugorodtunk. A lámpa fénykörösén kívül nem volt semmi más, csak a sötétség, a sötétségben kétfelé oroszlánok, és az égből eső hullt.

A könyvet tán végig sem olvastam, untam a sok fekete-történetet, de ezt a részt újra és újra elolvastam, szinte fejből tudtam, magamban is felmondtam, miközben fekdtem az ágyamon, rám néz és többé nem enged. Elmeséltem anyámnak is ezt a jelenetet, talán őt is meghatotta, ugyanakkor megrémítette, amit a szememben láthatott, mert azt mondta, Léni, remélem tisztában vagy azzal, hogy ilyesmi csak a regényekben lehetséges. Amire én azzal vágtam vissza, hogy akkor ez a forró, sirokkószerű szél sem lehetséges és az sem, hogy olyan ez az év, mintha álmunkban kiraboltak volna bennünket, nem maradt semmi, csak a sok cserebogár a kertben. A változékony időjárás kedvezőtlenül hat, ez biztosan így van, a többinek pedig hamarosan be kell fejeződnie.

Pedig még csak akkor kezdődött.

Aztán valaki odaszart a bazilika oltárára. Kétszer is megtette, alig múlt el a kettő között néhány nap. Utána meg valami otthon eszkábált bombaféle robbant a másik templom bejáratánál. Egészen különös volt, a pápa meg csak hallgatott. Azt hittem, ilyesmiről értesítik őszentségét, aki közleményben reagál, és elítéli az ilyen vandalizmust. De semmi ilyesmi nem történt. Hallgatott mindenki, hümmögött a város, kicsit összehúzta magát, bár kisebbre már nehezen bírta volna. Engem nem érdekelt különösebben, nem érintett meg, úgy értem, ez is belefért mindabba a szörnyű-

ségbe, aminek elképzelésére hajlamos voltam, nemcsak hajlamos, hanem el is képzeltem. Levágott fejekkel álmodtam rendszeresen. Tócsákban folyt a vér álmomban, fehér lefolyók nyelték magukba a vért. Arra azonban senki nem számított, hogy elmaradhat egy vásárnap délelőtti mise, de mégis ez történt. Hirtelen mindenki ezzel kezdett foglalkozni, a Galambpiac állandó látogatói, akik ugyan soha nem teszik be a lábukat misére, hacsak karácsonykor nem, mert minden vásárnap a piacon vannak, ahol nemcsak vásárolni lehet, hanem vitatkozni, kisállatokat cserélni, szénát venni és krumplit is, egyszerűen mindent el lehet intézni, még pálinkát is lehet kortyolni. A galambpiacosok között gyorsan terjedt el annak híre, hogy elmaradt a mise, izzadt homlokukat hümmögve törölgették, mi az apjafasza, mondogatták, ami nagyjából annyit jelentett, hogy ennek a fele sem tréfa. És közben egyfolytában az eget kémlelték, mert gyanús felhők kezdtek gyülekezni. Magában az a tény, hogy felhők kezdtek gyűlni, meglehetősen furcsa volt, mert a szűnni nem akaró szél, a sirokkó, mintha elűzött volna minden felhőt, hónapok óta nem esett egy csepp eső sem, az ég olyan kék volt, hogy már rá sem lehetett nézni, még bárányfelhők sem bégették rajta. Csak az egyszínű kékség, mintha Luc Besson filmjének a tükörképe lett volna a felettünk elterülő ég, csak nem volt benne semmi izgalmas. Bár nekem a filmben sem volt semmi izgalmas, Jean Reno orrát kedveltem meg a nyugvadt tekintetét, úgy értem, csöppet sem volt vonzó, de akadt benne valami, ami odakényszerítette a vászonra a tekintetet. A szomorúsága talán. A galambpiacozók elkezdtek összeszedni a sámlikat, felfordított ládákat, felcsukták a teherautó platóját, egyszerűen mindenki készülődni kezdett hazafelé, mert az ég gyanús alakot öltött. Nem is az ég, mert az továbbra is kék volt, hanem a rajta megjelenő felhők, mintha öregasszonyok lettek volna, akik egészen a fákig ereszkedtek, hosszú fekete szoknyáik suhogtak, csíkos kötőiket verdeste a szél. Azt senki nem állította, hogy tisztán lehetett volna látni a kötényeket, de határozottan érezhetőek voltak a csíkok a lógó felhőkön, mint ahogyan kivehetőek voltak az öregasszonyok is, tán bunyevácok, nem volt eldönthető. Réműletes látványra kerekedett az egész, mire dél lett, már az egész eget betakarták, nyargalásztak föl-alá a sirokkó szárnyán, mint őrült bestiák, az emberek a kapukban álltak, a teraszokról kémleltek, kapualjakba húzódva figyeltek. Valaki röhögve megjegyezte, tán az elmaradt mise okán leptek el bennünket, ott toporogtak a mennyország kapujában, éppen a mai mise hiányzott még, a lelkekért égbe szálló imák, hogy beengedjék őket, de mivel az elmaradt, feldühödtek, és most mindannyiunkon követelik mennybéli jusukat. A mennyek országát. Nekem egyáltalán nem volt nevetséges, sokkal inkább réműletes, mert egyszerűen elképzelhetetlennek tartottam, hogy

létezik ilyen tisztán felismerhető felhőalakzat, nem is egy, hanem rengeteg, és ennyire közel a földhöz, a fák koronáján, papucsuk klattyogva verte a leveleket. De kiderült, az nem a papucsuk volt, hanem az eleredő eső, óriási csöppekkel érkezett a vihar és pusztított végig a városon. Másnapra elült a szél, nyoma sem maradt a nyárelő óta folytonosan, kínzón jelen lévő sirokkónak, kiállt a fejfájás, megnyugodtak az ízületek, de mégis mindenki idegesnek tűnt, nem okozott könnyebbséget az ózondús levegő, ellenkezőleg, számtalan kérdést hozott magával. Hogy akkor ezentúl mindig így lesz-e? Ilyen nyarak elé nézünk? Nem számíthatunk többet a Péter-Pálkor, éppen aratásra megérkező viharokra, a Magdolna táján lilomokat hajlító szellőkre, egyáltalán semmire sem számíthatunk, ami korábban a megszo-kottat jelentette, hanem csak erre az afrikai rothasztó szélre, erre a megbolondító forróságra és porra. Az időjárás örökre megváltozhat? Na, meg a jéghegyek is olvadásnak indultak, és seggen idáig csúsznak a jegesmedvék, ilyeneket mondtak, de a rémület mégis ott maradt, sokkal többen kezdték nézni az időjárás-előrejelzést mint azelőtt. Mert igazából senki nem gondolta, hogy hirtelen, egyetlen pillanat alatt – amennyit ez a két-három hónap jelent a meteorológiai adatok végtelen éveikig mért adatainak tükrében – megváltozhat az időjárásunk. Mintha a körülöttünk zajló eseményeket látták volna okként. Arról is suttogtak, hogy Boszniában felrobbantottak egy föld alatti titkos atomreaktort, hogy ne kerülhessen esetleg olyanok kezére, akik adott helyzetben visszaélnének vele, de nem sikerült teljes precizitással a művelet, és amiatt volt ez a hosszan tartó szél, de különben nem kell izgulni, mert olyan mélyen történt a robbantás, hogy az eső, ami hirtelen érkezett az öregasszonyok szoknyájából, semmiképpen nem káros, egyszerűen csak a robbanás okozta földrengés ilyen változékony időjárást eredményezett. Ránk pisáltak a vénasszonyok, ütötték el a témát az emberek, senki sem akart arról beszélni, ami igazából nyomasztotta: a megváltozott hangulatú városról, amiben szertefoszlott a közös emlékezet.

A mise egyébként azért maradt el, mert utólagos helyszínelést végzett a rendőrség az oltár leszarása ügyében, amit nem kapkodtak el túlságosan, ha így volt egyáltalán, az pedig a legkevésbé sem érthető, hogy miért éppen vasárnap, a mise idején kellett ezt csinálni. Állítólag azért, mert az állam így akarja tudatni, hogy ki itt a főnök. És azt mondják, ilyenre már volt példa a városban, 1929-ben, azon a rendkívül kemény télen, amikor egy felderítetlen haláleset is történt.

Azon a télen olyan hideg volt, hogy amikor a kutyák pisáltak, mire a sárga sugár elérte a földet, meg is fagyott. Annyi csonttá fagyott kutyát és macskát, galambot és patkányt soha nem láttak, mint azon a télen. Már senki sem csodálkozott, amikor a fákon ott maradtak a macskák, bajszu-

kat ellepte a dér, fülükre apró jégcsapok lógtak élettelen pofájukba. A kuttyák a szemétkupacok körül heverték, pofájuk széles, torz vigyorra húzódott, nyelvük fehéren lógott a jeges földre. Az nagyon érdekes, hogy a halálban meghosszabbodik a nyelv. Úgy tűnik legalábbis. A galambokkal csak annyiban törődött mindenki, hogy ne essen a fejére, mert a galambok lefordultak a fákról, tetőkről. Hacsak nem volt annyi szerencsénk, hogy a háztetőn olyan pontot találjanak, ami a szobák-konyhák kályhamelegétől némi hőt tárolt a cserepek között. A lábasjóság alatt az ólakban sokasodott a gané, de inkább volt így, mint lett volna úgy, hogy kiengedik őket, és amíg a felgyülemlett piszkot takarítják, a tyúkok sorra dőlnek el a hidegtől. Fázott mindenki, behúzódtak az emberek a házakba, rettenetes időket gondoltak el. Az emberemlékezet óta nem tapasztalt januári hideg beszüntette a szokásos életet, nem voltak disznóvágások és bálak, elmaradtak a kiállítások a Népkörben, a szatócsok csak kétszer nyitottak ki, a dermedt csöngők úgy hasítottak a levegőbe, amikor nyílt a boltok ajtaja, mint valami világvéget jelző kürt, hangjuk hosszan rezgett a mínusz negyven fokban. Gyertya fogyott legtöbb, ezen a vidéken ugyanis még nem volt általánosan elterjedt az áramszolgáltatásra való rákapcsolódás, a villamos, a telefon, a villanykörte és a színház élvezete nem jellemezte általánosan a házakat. Csak a városiakat, az pedig néhány utcára korlátozódott. A város nem néhány utcára korlátozódott, de a városiasság igen. A Népkörbe eljártak, vastag, zsíros bekecsekben nézegették a festményeket és hallgatták a dalokat, de ezen a télen nem. Ültek otthon a gyertyafényben és hümmögtek. Tán a világvéget is várták, mert a szélsőséges időjárás a Bibliában is szörnyű időket jelez. Kipusztulást. Betiltották az összes politikai pártot. Ez már önmagában rossz előjelnek számított a jövőre nézve, nem mintha a pártok megléte bármiféle jót hozott volna, de pálinkát sem azért ittak, mert hasznos, vécére sem azért jártak, mert felemelő élmény szembesülni azzal, mit hordoznak a testükben, hanem mert hozzátartozott az élethez, és ez mindenhol így volt a világban, a politika, a pálinka és a test üritése olyasmi, amiről ha nem is beszélnek, tudják, hogy van. Elképzелhetetlen, hogy ne legyen. Mióta a világ világ. És a politika azért is fontos, mert mégiscsak lehetőség. Vítára, párbajra, verekedésre, karrierre, meggazdagodásra, ideálok kergetésére, fintorgásra, becsmérésre. Vagyis minden olyanra alkalmas, amit egyébként is csinálnak az emberek, csak politika nélkül nehezebb volna megmagyarázni. A pártokat pedig azért tiltották be, mert nyolc év alatt huszonhárom kormányátalakítás történt, a viták a parlamentben nem megoldódtak, hanem egyre élesebbé váltak, egészen addig, míg egy sértődött montenegrói le nem lőtte három kollégáját. Pisztollyal. Puff, puff, puff, ettől voltak hangosak a szőlők azon a nyáron, míg a

fel nőttek nyes őztek, a gyerekek a puha, aranysárga homokban hemperegve eljátszották újra meg újra a jelenetet, őket különösebben nem érintette az eset, így nem is szóltak a gyerekekre, nem követelték meg a tiszteletet. Sok mindent gondoltak azért a szőlők rejtekén, a környékbeli tavak partján zúgó nádasok melletti tanyákon, de arról nem számoltak volna be sehol. Puff, puff, puff, kacagtak a gyerekek, és az élet ment tovább. Az egy jó nyár volt, a királynak bizonyára nem annyira, de vele errefelé senki sem törődött. Az aratás rendben zajlott, hosszú és napos volt az ősz, így a szüret is hangos nevetéssel tarkított illatos folyamatként torkollt bele az őszbe, a kukorica éles levelei közé vegyülő munkába. Aztán csak az állatokkal törődtek és várták a telet, nyugodt elégedettséggel. Talán ezért is ért váratlanul mindenkit a rettenetes hideg, ami hirtelen érkezett a januárral, az új évvel. A Bibliákba föl is jegyezték, a gyerekszületések alá. Az ordító hideggel együtt érkezett meg a diktatúra, ahogyan nevezték, meg az ország névváltoztatása, amit viszont sehogyan sem neveztek, csak tudomásul vettek vállrándítva. A hideg fontosabb volt, egér- és patkánytetemek szegélyezték a házakhoz vezető utakat, a hóval borított ágyásokat. Lapáttal hordták hátra a házak mögötti ganérakásokra. A városban a galambokat és kóbor kutyákat gyűjtötték taligára, hordták a szemételepre. Megfagyott macska mindenhol akadt, azokat az árkokba rugdosták. A király betiltotta a nemzeti megnyilvánulásokat, amitől azt remélte, hogy az ország nevéhez idomulnak majd a benne lakók. A sajtócenzúra is a hideggel érkezett, mint ahogy közép- és alsófokú közigazgatási tisztviselők teljes cseréje is. Helyüket katonai biztosok foglalták el. Megszüntették a községi választott testületeket, és az egyesülési jog felfüggesztésével lehetetlenné tették a kulturális egyesületek munkáját. A Népkörbe tehát nemcsak a hideg miatt nem jártak el, hanem ezért is. A házak alacsonyabbak lettek. Akkor történt meg az a felderítetlen haláleset. Az emlékezetben nemcsak azért maradhatott meg és idéződhetett fel a Galambpiac állandó közönsége körében, amikor elmaradt a mise és az egész nyáron ordító kék eget vénasszony-felhők lepték el, nem is vénasszony-felhők, hanem maguk a vénasszonyok, mert a szélsőséges időjárás előhossa a beszélgetésbeli hasonlítást, hanem azért is, mert senki sem értette, hogy éppen akkor, amikor mindenhol és mindenki helyét rendőrök, belügyesek, katonai belügyesek foglalták el, hogy nem tudták felderíteni a gyilkosságot.

Biztosan éppen úgy nem, ahogyan most sem fog kiderülni, ki szarta le az oltárt. Nem addig van ám az, replikáztak mások, hiszen akkor az ő emberük szívébe szúródott a gyilkos fegyver, most meg a mi oltárunkra szartak, úgyhogy akkor minden erejükkel ki akarhatták deríteni. Ahogy most fáj a faszuk az egészre. Vagy pont ők szartak oda. A politika ronda

dolog, mondták ki mindannyian, és ezzel el is intézték a kérdést, vagyis ittak egy pálinkát.

Engem egyáltalán nem izgatott az egész, csak hallottam, amint apám mesélte anyámnak, elvegyült a többi, csirkékről és galambokról szóló mondat között, aminek egy rövidebb veszekedés lett a vége arról, hány galamb fér el nálunk az udvarban és miért kell egyáltalán galambokat tartani, de a nyulak esetében is apám győzött, úgyhogy a vita végkifejlete sem izgatott, anyám legyintését láttam magam előtt, és készültem a színházi előadásra a tó partjára. De este, amikor az erdő közepén felállított színpadon elhangzott a kérdés, imádkoztál éjszakára? akkor újra eszembe idéződött a szüleim beszélgetése, és hatalmasra nőttek az árnyékok, a fák úgy zárták körbe a teret, mintha elszívják a levegőt, és én – nem törődve a tömött sorokkal – kitörtettem a nézőtérről, úgy éreztem, megfulladok, az éjszakát a tóparton töltöttem, még soha olyan erővel nem tört rám a haláltól való félelem, mint akkor. És az érzés nem hagyott el teljesen. Akit meggyilkolnak, annak az életére nekünk kell válaszolnunk.

A könyvtárban találtam egy rövid tudósítást az esetről, a sajtócenzúra annyiban hasznos intézménynek bizonyult a szememben, hogy biztos lehettem, nem kitalációt közöltek, nem mertek volna szenzációhajhász cikket írni egy katonai biztos haláláról. Amiről soha nem bizonyosodott be, hogy gyilkosság volt, csak éppen azt sem lehetett bizonyítani, hogy nem az volt. Ennyiben ránk terhelődött, becsempésződött a sirokkóval terhelt szokatlanul forró nyarunkba. A katonai biztost a napnyugati szőlők egyik házának padlásán találták meg, szívéből egy jégcsap meredt ki. Az ölte meg, a szűkszavú tudósítás így számolt be a furcsa esetről. Nem írt arról, miért keresték a padláson, kinek jutott eszébe, hogy a negyvenfokos hidegben éppen a padláson keresse, amint az sem tisztázódott az olvasó előtt, mi oka lehetett egy katonai biztosnak, aki élet-halál urává vált egy királyi döntés nyomán, hogy felmenjen a padlásra. Csak annyi volt biztos, hogy a halált a jégcsap okozta, amin ujjlenyomatok nem maradtak, viszont a szokatlan hideg miatt olyan vastagra hízott és olyan keményre fagyott, hogy alkalmas volt halált okozni.

A változékony időjárás kedvezőtlenül hat, mondta anyám, és én teljesen egyetértettem vele, ami nagy ritkaságnak számított. Lassan készülődni kellett az egyetemre, a szüleim lakást béreltek nekem, levitték a dolgaimat, paplant, párnát és edényeket. Nekem annyi dolgom volt, hogy bejelentkeztem az egyetemista szerviznél, ahol megkaphattam az ebédjegyeket. Mikor sorra kerültem, a fiatalember, miközben az indexemből kimásolta a nevem, fel sem nézve azt kérdezte: te is olyan vagy, mint az a náci kurva, vagy csak a nevéet viseled?